

Teresa Kutajczyk
Barbara Przychodzeń
Wydział Badań i Analiz
Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku

Jak nauczyciele postrzegają niezależność sytuacji egzaminacyjnej?

(Na przykładzie wyników zadania warsztatowego dla uczestników szkoleń w zakresie organizacji sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego.)

Na przełomie 2003 i 2004 r. w województwach kujawsko-pomorskim i pomorskim odbył się cykl szkoleń w zakresie organizacji sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego. Organizatorem szkoleń była OKE w Gdańsku. Uczestniczyło w nich 1689 nauczycieli zgłoszonych przez dyrektorów szkół podstawowych i gimnazjów. Na koniec szkolenia uczestnicy wykonali zadanie warsztatowe, którego skróconą treść przedstawiamy poniżej.

ZADANIE WARSZTATOWE

W Gimnazjum nr 2 usytuowanym na terenie Gminy X uczniowie uzyskali znacznie niższe wyniki z egzaminu niż ich rówieśnicy z pozostałych szkół. Dyrektor tego gimnazjum zorganizował radę pedagogiczną poświęconą analizie wyników egzaminu. Wywiązała się dyskusja dotycząca przygotowania uczniów do egzaminu i prawidłowości jego przebiegu.

Zdiagnozujmy warunki uczenia się naszych uczniów - zaproponował pedagog szkolny.

Dobrze byłoby, aby w naszej szkole nauczyciele przedmiotów wchodzących w zakres egzaminu gimnazjalnego dostosowali wymagania edukacyjne do wymagań egzaminacyjnych - stwierdził matematyk, będący egzaminatorem OKE.

Niech OKE dostosuje instrukcje do specyfiki naszej szkoły - powiedział jeden z członków ZN.

Dokonajmy szczegółowej analizy jakości nauczania w zespołach przedmiotowych - zaproponowała z-ca dyrektora szkoły.

Niech „Gmina” przydzieli naszej szkole dodatkowe środki na zajęcia wyrównawcze dla uczniów i kursy doskonalące dla nauczycieli, a zwłaszcza podwyższy nam dodatek motywacyjny - zaproponował lider WDN.

Zastanówmy się, czy zrobiliśmy wszystko, żeby dobrze przygotować naszych uczniów do egzaminu - stwierdził wychowawca klasy III b.

Zastanówmy się, czy w naszej szkole dobrze zorganizowaliśmy egzamin i czy nic nie zakłócało pracy uczniów - zakończył dyskusję dyrektor szkoły.

Zadaniem uczestników szkolenia było ustosunkowanie się do wypowiedzi dyskutantów i uzasadnienie swojego zdania. Jeśli uczestnik zgadzał się z wypowiedzią w pełni, stawiał obok wypowiedzi znak „+”, jeśli tylko w części - znak „0”, a jeśli wcale się nie zgadzał - znak „-”.

Uczestnicy szkoleń rzetelnie i z dużym zaangażowaniem wykonali zadanie. W zdecydowanej większości argumentowali wybór odpowiedzi. Łącznie wypełnione arkusze z zadaniem przekazało 1668 osób (98,8%). Szczegółowej analizie poddano 420 arkuszy (około 25%). Przedstawiamy procentowe rozkłady znaków przyporządkowywanych wybranym wypowiedziom i przytaczamy przykłady argumentacji (napisano je kursywą, a wypowiedzi pochodzące od różnych nauczycieli rozdzielono średnikami.).

Zdiagnozujmy warunki uczenia się naszych uczniów.

O diagnozę warunków uczenia się uczniów wnioskowałoby 56,7% uczestników szkolenia. Najczęściej tak uzasadniano: *Warunki uczenia się naszych uczniów mają wpływ na osiągnięte wyniki końcowe, szukajmy przyczyn słabych wyników; Należy przeprowadzić diagnozę*

warunków uczenia się: warunki społeczne, dysfunkcje, środowiska, w jakich uczniowie funkcjonują; Diagnoza pozwoli na podniesienie wyników egzaminu w przyszłym roku; Przyda się wiedza o problemach uczniów. Może da się coś zmienić. Proponowano, żeby: Przeprowadzić badania ankietowe wśród uczniów, opracować wnioski i podjąć działania, np. wydłużyć czas pracy świetlicy, prowadzić konsultacje dla uczniów słabych.

23,9% pytanym osobom tylko w części poparło wnioski pierwszego dyskutanta, ponieważ: *Warunki, w jakich uczą się uczniowie nie muszą wpływać na wyniki nauczania; Podczas egzaminu zapewniłmy naszym uczniom odpowiednie i jednolite warunki.*

Całkowicie z propozycją pedagoga nie zgodziło się 18,8% nauczycieli. Sądzieli oni, iż nie ma podstaw do takiej diagnozy, argumentując to: *Myślę, że warunki nauczania mają wpływ, jednak nie tylko; Nie widzę związku z wynikami egzaminu.* Niektórzy podkreślali: *Zdecydowanie sprzeciwiam się rankingowaniu szkół na podstawie wyników egzaminu.*

Dobrze byłoby, aby w naszej szkole nauczyciele przedmiotów wchodzących w zakres egzaminu gimnazjalnego dostosowali wymagania edukacyjne do wymagań egzaminacyjnych.

Z wypowiedzią matematyka - egzaminatora OKE całkowicie zgodziło się 60,2% uczestników szkolenia. Argumentacja brzmiała najczęściej następująco: *Trudno jest pisać uczniom na tematy, które nie były poruszane na lekcjach; Wymagania przedmiotowe muszą być takie same, jak wymagania egzaminacyjne; Celem nauczania jest również sukces egzaminacyjny.* Niektórzy dodali: *Można w miarę możliwości częściej wykorzystywać zadania występujące w testach egzaminacyjnych z zakresu danego przedmiotu i omawiać sposoby ich rozwiązywania, ale nie pracować z nastawieniem tylko na egzamin.*

21,0% nauczycieli rozwiązujących zadanie warsztatowe uznało częściową rację tej wypowiedzi, uzasadniając to w ten sposób: *Egzamin jest tylko jednym z mierników osiągnięć, obowiązuje nas podstawa programowa; Wskazana byłaby ewaluacja WSO i PSO (Przedmiotowy System Oceniania) z uwzględnieniem standardów wymagań egzaminacyjnych.* Natomiast całkowicie nie zgodziło się ze stwierdzeniem nauczyciela matematyki 18,1% uczestników szkolenia, którzy wskazywali z kolei, iż podstawa programowa jest ważniejsza niż wymagania egzaminacyjne, bo: *Na podstawie programowej bazują wymagania egzaminacyjne.*

Niech OKE dostosuje instrukcje do specyfiki naszej szkoły.

Z powyższą wypowiedzią zgodziło się tylko 3,6% uczestników szkolenia. Wskazali oni potrzebę zróżnicowania wymagań wobec dzieci wiejskich i miejskich: *Bardzo ważna jest specyfika otoczenia, dzieci wiejskie wiedzą więcej na niektóre tematy niż miejskie i odwrotnie - ma tutaj duży wpływ otoczenie, obycie itd.; Należy wyrównać szanse w szkole ze względu na środowisko.*

Częściowo z wnioskiem o dostosowanie instrukcji do specyfiki danej szkoły zgodziło się 3,6% osób. Zauważali oni, że: *Egzamin dotyczy wszystkich szkół, nie powinien uwzględniać specyfiki tylko jednej szkoły.*

Natomiast znaczna większość nauczycieli (92,8%) zdecydowanie nie zgodziło się z sugestią członka ZN, gdyż: *Egzamin jest taki sam dla wszystkich szkół, a tym samym wszystkich obowiązuje ta sama instrukcja; Jest to egzamin zewnętrzny i jego wynik ma być obiektywny.*

Dokonajmy szczegółowej analizy jakości nauczania w zespołach przedmiotowych.

90,7% nauczycieli zadeklarowało dokonanie szczegółowej analizy jakości nauczania w zespołach przedmiotowych. Uzasadniano to w następujący sposób: *Wskazane, by podjąć kroki służące lepszej pracy dydaktycznej na lekcjach, zachęcać nauczycieli do dzielenia się swoją wiedzą i doświadczeniem z innymi; Należy przeprowadzić analizę wyników nauczania. Dzięki analizie możemy ukierunkować dalszą pracę.*

Częściowo z propozycją z-cy dyrektora zgodziło się 4,3% osób. Ich wątpliwości dotyczyły m.in. wpływu faktu przeprowadzenia analizy jakości nauczania na wyniki uczniów uzyskane na sprawdzianie/egzaminie: *Dokonajmy, ale czy to podniesie poziom wyników?*

Natomiast 4,3% osób w ogóle nie uznało zasadności dokonania takiej analizy. Wskazywano przede wszystkim: *Dokonanie takiej analizy jest bezzasadne, gdyż problem nie dotyczy jakości nauczania przedmiotów; Dyrektor ocenia jakość (na przykład na hospicjach).*

Niech „Gmina” przydzieli naszej szkole dodatkowe środki na zajęcia wyrównawcze dla uczniów i kursy doskonalące dla nauczycieli, a zwłaszcza podwyższy nam dodatek motywacyjny.

Zdaniem 23,8% uczestników szkolenia, organ prowadzący powinien przydzielić szkole środki na zajęcia wyrównawcze i kursy doskonalące oraz podwyższyć dodatki motywacyjne. Argumentowano to najczęściej: *Gmina powinna przydzielić środki na zajęcia wyrównawcze celem podniesienia poziomu wyników uczniów. Więcej uczniów uczestniczyłoby w tych zajęciach. Niektórzy nauczyciele też częściowo korzystaliby z dofinansowania celem doskonalenia się.*

Z wypowiedzią lidera WDN częściowo zgodziło się 54,0% pytanych. Przykładowe sugestie: *Podniesienie kwalifikacji kadry oraz praca z uczniami z trudnościami w nauce podniesie zapewne wynik sprawdzianu; Dodatkowe środki (zwłaszcza na kursy doskonalące) byłyby mile widziane.*

Brak zgody z postulatami lidera wyraziło 20,6% nauczycieli. Uważali oni, że: *Nauczyciel ma obowiązek przygotować do egzaminu wszystkich uczniów; Jeżeli szkole zależy na wysokich wynikach to robi to bezinteresownie.*

1,6% osób nie podzieliło się swoim zdaniem na temat omawianej wypowiedzi.

Zastanówmy się, czy zrobiliśmy wszystko, żeby dobrze przygotować naszych uczniów do egzaminu.

W zdecydowanej większości uczestnicy szkolenia (93,6%) zgodzili się z powyższym stwierdzeniem. Podkreślali: *Nauczyciele muszą dokonywać analizy własnej pracy. Pozwala to na podniesienie jej jakości; Każdy nauczyciel powinien dokonać takiej samooceny; Wyniki egzaminu zależą od stopnia przygotowania uczniów i oswojenia ich z formą testu; Powinniśmy przeanalizować naszą pracę, aby uchronić się przed błędami; Refleksja i wnioski są konieczne. Niektórzy dodawali: Należało podjąć - być może - decyzję o przystąpieniu do egzaminu próbnego, który mógłby wskazać poziom przygotowania uczniów do egzaminu właściwego; Być może wyniki egzaminu zależały od błędów technicznych, np. nieprawidłowego zaznaczenia odpowiedzi.*

Częściową zasadność stwierdzenia wychowawcy uznało 5,7% nauczycieli. Ich wątpliwości dotyczyły głównie tego, iż nie wystarczy analiza swojej pracy do poprawy wyników uczniów. Uzasadniano więc: *Indywidualna ocena pracy, ale to nie wszystko. Jeżeli nasze wyniki były słabe, to gdzieś musieliśmy popełnić błędy; Sądzę, że ponosimy również odpowiedzialność za wyniki; Należy o tym myśleć dużo wcześniej.*

Natomiast całkowicie z tym zdaniem nie zgodziło się 0,7% pytanych, nie uzasadnili jednak swojego sprzeciwu.

Zastanówmy się, czy w naszej szkole dobrze zorganizowaliśmy egzamin i czy nic nie zakłócało pracy uczniów.

Konieczność zastanowienia się nad organizacją egzaminu i prawidłowością jego przebiegu w szkole widziało 95,2% rozwiązujących zadanie. Najczęściej uzasadniano: *Należy upewnić się, czy egzamin przebiegał zgodnie z wytycznymi OKE i, czy nauczyciele byli odpowiednio przeszkoleni oraz dobrze przygotowani; Należy raz jeszcze przeanalizować Instrukcję, aby stwierdzić, czy wszystkie punkty były respektowane. Zauważano również, że: Konieczne jest bardzo dokładne zapoznanie członków SZE z instrukcją przebiegu egzaminu; Wcześniej sze*

przygotowanie uczniów do sprawdzianu od strony psychologicznej może mieć wpływ na pracę i wynik ucznia, dlatego należy uczyć dziecko pozytywnego myślenia o sukcesie.

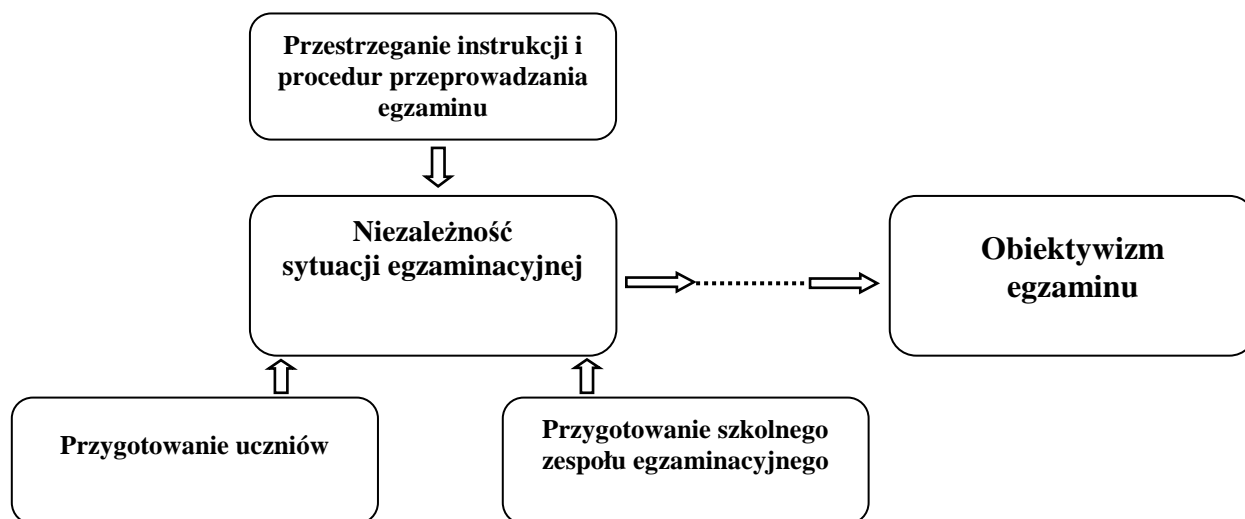
3,2% nauczycieli częściowo zgadzało się, że należałoby przeprowadzić analizę organizacji i przebiegu egzaminu. Zastanawiano się jednakże: *Czy ewentualne zakłócenia, aż tak mogły wpłynąć na wyniki egzaminu? Nie było mowy, że w tym gimnazjum były jakieś zakłócenia.*

1,6% uczestników szkolenia nie poparło wniosku dyrektora, ponieważ organizację egzaminu i ewentualne zakłócenia obserwuje się w trakcie jego przebiegu. Pisanli m.in.: *Brak zastrzeżeń ze strony rodziców i OKE świadczy o prawidłowym przebiegu egzaminu.*

Podsumowanie

Upłynęło pięć lat od wprowadzenia reformy systemu edukacji, a ponad dwa lata od przeprowadzenia pierwszych egzaminów zewnętrznych. Na podstawie przedstawionych wyników zadania warsztatowego można stwierdzić, że nauczyciele są świadomi własnej odpowiedzialności za stopień opanowania umiejętności przez uczniów. Podawane przez nich argumenty wskazują na zrozumienie wagi prawidłowego przebiegu sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego, a w szczególności uwarunkowań niezależności sytuacji egzaminacyjnej. Uwarunkowania te (w opinii uczestników szkoleń) przedstawia poniższy rysunek.

Uwarunkowania niezależności sytuacji egzaminacyjnej w opinii nauczycieli

Z powyższego rysunku widać, że niezależność sytuacji egzaminacyjnej jest pierwszym ogniwem w hierarchii niezbędnych właściwości egzaminu, a ostatnim (najwyższym) - jego obiektywizm.

Przedstawione wyniki zadania warsztatowego dla uczestników szkoleń w zakresie organizacji sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego mogą posłużyć nauczycielom podczas planowania działań zmierzających do dobrego przygotowania uczniów do egzaminów zewnętrznych.